

social

NYT FRA SFI

3 / 2012 SEPTEMBER

forskning

UNIK INDSIGT I
ÆLDRES LEVEVILKÅR

DELEORDNINGER ER
IKKE FOR TEENAGERE

EN KONE I HVERT LAND

SFI

DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

INDHOLD

- 3** Deleordninger er ikke for teenagere
- 4** Populær mentorordning med usikker effekt
- 5** Fastholdelse giver fokus
- 6** "Ingen gør det jo af ond vilje"
- 7** Nyt job og arbejdsområde til efterlønnere og pensionister
- 8** Færre ældre har behov for hjemmehjælp
- 9** Mulighed for unik indsigt i de ældres levevilkår
- 10** Tænk på socialforskning som strategisk kommunikation
- 12** En kone i hvert land
- 14** Diskrimination skal angribes fra flere fronter
- 16** Ny viden om konsekvenser af krig
- 18** De fleste bostøtter arbejder efter egne metoder
- 20** Unge voksne der stadig er børn

KRONIKKEN

social

3 / 2012 SEPTEMBER

forskning

SFI

DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

Hertuf Trolles Gade 11
DK-1052 København K
Telefon 33 48 08 00
Fax 33 48 08 33
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

Social Forskning udgives af
SFI - Det Nationale Forskningscenter for
Velfærd for at orientere om resultaterne af
centrets arbejde.

REDAKTION:
Ulla Haahr (ansvarshavende)
Carsten Wulff
Mads Andersen Høg
Trine Jørgensen

ABONNEMENT:
Social Forskning er gratis og udkommer
med fire ordinære numre om året.
Abonnement på de ordinære numre kan
tegnes ved henvendelse til centret eller
på www.sfi.dk. Bladet kan frit kopieres.
Elektronisk abonnement kan tegnes på
www.sfi.dk

GRAFISK DESIGN: Hedda Bank mdd
FOTOS: POLFOTO (Forsiden, side 7, 8, 12,
16 og 20), Ole Bo Jensen (side 3), Michael
Daugaard (side 4), SXC (side 5 og 15),
Hedda Bank (side 6 og 19)
OPLAG: 5.700
ISSN-NR. 0903-7535
TRYK: Rosendahls Schultzgrafisk

Deleordninger er ikke for teenagere

Hvert femte skilsmissebarn har erfaring med en deleordning, hvor de bor lige meget hos mor og far. Men deleordninger passer ikke særlig godt med at være teenager. Derfor er andelen af børn i den slags ordninger halveret, når børnene har nået 15-årsalderen.

Ottosen, M.H. & S. Stage: *Delebørn i tal. En analyse af skilsmissebørns samvær baseret på SFI's børneforløbsundersøgelse. SFI 12:16. ISBN: 978-87-7119-104-2. Kr. 110,-*

AF ULLA HAAHR

Hvordan fungerer skilsmissebørn i deleordninger, når de har rundet 15 år? Det er ét af emnerne i rapporten *Delebørn i tal*. Med udgangspunkt i SFI's børneforløbsundersøgelse, som følger 6000 børn fra 1995, bliver der sat fokus på, hvordan samværsordninger påvirker børns hverdagsliv. Og det viser sig, at omkring halvdelen af 15-årige, der tidligere boede i deleordning, ikke længere bor lige meget hos begge forældre. Den mest almindelige årsag er, at barnet selv ikke længere ønsker at bo på den måde.

Ifølge seniorforsker Mai Heide Ottosen, der står bag undersøgelsen, så bekræfter det, at barnets behov for samvær ofte kan forandre sig i takt med alderen.

"Vi ved fra vores tidligere interviewundersøgelse *Børn i deleordninger*, at det netop er meget vigtigt, at forældrene er åbne overfor, at barnet får andre behov med alderen. Og når så mange deleordninger er ophørt, når børnene er blevet 15 år, så tyder det på, at forældrene generelt er lydighede over for disse forandringer," siger hun.

GRUPPEN BETYDER MERE

Det er ikke overraskende, at der opstår andre samværsbehov, når børnene bliver unge. Det mener Hanne Søndergaard Jensen, der som børnesagkyndig socialrådgiver arbejder med at rådgive skilsmisseg familier. For i ungdomsårene har unge ofte mange berøringsflader uden for familien, og det er her, de lægger deres energi, og udviklingen sker.

"Gruppetilhørsforholdet spiller en stor rolle, og dermed bliver der ikke meget plads til en bestemt form for samvær med forældrene," siger hun.

Det bekræfter flere interview i den tidligere undersøgelse også. Laura på 12 år siger fx:

Når jeg skifter om mandagen, så er det tit, at det er dér ens venner spørger, om man kan være sammen med dem. Og det kan man jo så ikke, fordi det er første dag over ved ens mor og sådan noget.

Og Katja på 13 fortæller:

Jeg synes også, at det er dårligt, at fx om fredagen, der vil de jo helst ikke have, at man er sammen med nogen, fordi de gerne vil have, man skal vænne sig til at være hos dem og se dem. Det er irriterende, at man skal sige til sine venner, at man først kan ses om 3 uger, for der er jeg ude ved min mor.

ET ANDET SYN PÅ MOR OG FAR

Teenagealderen fører også til, at forholdet til forældrene forandrer sig:

"Samtidig begynder børn i teenageårene at se deres forældre med andre og mere kritiske øjne, og den unge forsøger hele tiden at skabe den nødvendige nærhed, men også en naturlig distance til både mor og far," siger Hanne Søndergaard Jensen.

Men er det en god idé helt konkret at spørge det store barn om, hvordan samværet bør indrettes? Ja, lyder det fra socialrådgiveren:

"Man skal lade barnet blive hørt ved at tale om, hvordan samværet kan passe ind i barnets hverdag. Men det er den voksne, der skal tage beslutningen ud fra barnets forskellige forslag og forestillinger om samvær."

Populær mentorordning med usikker effekt

I dag får udsatte ledige i stigende grad tilknyttet en mentor på arbejdspladsen i håb om at hjælpe de udsatte ledige tilbage på arbejdsmarkedet til et fast arbejde. Jobcentrene i kommunerne forventer, at brugen af mentorordninger vil fortsætte med at stige. En ny SFI-rapport viser, at det kan være vanskeligt at måle effekten af mentorstøtte.

AF JESPER MUNK JAKOBSEN

Albæk, K., H.B. Bach & S. Jensen: *Effekter af mentorstøtte for udsatte ledige - en litteraturoversigt*. SFI 12:21. e-ISBN: 978-87-7119-114-1. Netpublikation

Mentor, coach eller kontaktperson. Kært barn har mange navne, og dette kære barn bliver mere og mere populært som redskab til at få udsatte ledige i arbejde.

Siden 2003 har det været muligt for jobcentrene at tilbyde mentorstøtte som en del af en samlet indsats – og det er en mulighed, jobcentrene benytter sig af mere end nogensinde før. Arbejdsmarkedsstyrelsen har bedt SFI udarbejde en rapport, som samler op på de få internationale undersøgelser, som har undersøgt, hvilken effekt mentorstøtte har for udsatte ledige.

Rapporten viser, at mentorordninger tilsyneladende har en positiv effekt, men da støtten ofte tilbydes sammen med andre indsatser, er det svært at sige, hvor meget af effekten der lige præcis kan tilskrives mentorstøtten.

VIRKELIGHEDEN I BALLERUP

På jobcentret i Ballerup har man i adskillige år benyttet sig af mentorordninger, men de har for alvor fået vind i sejlene i løbet af de sidste par år. Og her har man gode erfaringer med de lediges oplevelse af mentorstøtte.

"Langt de fleste ledige fortæller os, at de synes godt om at have tilknyttet en mentor under virksomhedspraktik. De

føler sig hurtigt velkomne og hjemme på den nye arbejdsplads, og det tror jeg blandt andet er fordi, mentoren giver sig god tid til at sætte sig ned med den enkelte ledige, hvilket også giver rum til at stille såkaldte dumme spørgsmål," siger faglig koordinator Thomas Spange Olsen, der i adskillige år har arbejdet med blandt andet at uddanne mentorer og etablere virksomhedscentre.

MENNESKET BAG MENTOREN

Mentoren er ofte en person, som i forvejen er ansat i virksomheden, som den ledige skal i virksomhedspraktik hos. Det er ofte en opgave, som mentoren selv har haft lyst til at påtage sig, og det er en vigtig grund til, at mentorstøtte har en positiv effekt for den ledige, mener Thomas Spange Olsen.

Mentoren for den arbejdsløse kan ofte være en person i virksomheden, som i forvejen er tillidsrepræsentant eller er interesseret i arbejdsmiljø og forhold på arbejdspladsen, og derfor kan det ligge naturligt for den person at melde sig som mentor, fordi han eller hun brænder for det.

"En mentor skal have speciel karakter og personlige egenskaber til at vise et menneske hensyn og respekt, så den ledige kan føle sig tryk og tilpas," siger Thomas Spange Olsen.

VIRKER FOR VIRKSOMHEDERNE

Den samlede indsats for at få udsatte ledige i arbejde inkluderer ofte både mentorstøtte, løntilskud og virksomhedspraktik.

En del af årsagen til, at mentorordninger er blevet mere udbredt, er blandt andet også virksomhedernes lyst til at deltage i at få de ledige i aktivering. Siden 2006 har virksomhederne haft mulighed for at oprette virksomhedscentre i samarbejde med jobcentrene. Den ledige kommer i praktik hos virksomheden i en periode op til 13 uger, med en mentor tilknyttet fra virksomheden.

Ballerup Jobcenter har i mange år samarbejdet med blandt andet Dansk Supermarked og OK Grøn Anlæg, og Thomas Spange Olsen har et bud på, hvorfor flere og flere virksomheder engagerer sig i et samarbejde.

"Virksomhederne er blevet bevidste om at være med til at tage et socialt ansvar. Det kan skabe positiv omtale til omverdenen, men kan også sende stærke signaler indadtil. Ved at tage hånd om de svage i samfundet, kan det signalere, at medarbejderne kan være bevidste om, at virksomheden tager ansvar over for sine medarbejdere," siger Thomas Spange Olsen.

I første halvår af 2011 var knap 10.000 ledige i virksomhedspraktik tilknyttet en mentor, og eftersom kommunerne forventer, at stigningen vil fortsætte, vil der fortsat være behov for de danske virksomheders engagement i kampen om at få så mange udsatte ledige i arbejde så muligt.

Fastholdelse giver fokus

"Hos os er det der med at sætte borgeren i centrum ikke en floskel, men faktisk hele pointen med arbejdet," fortæller Steen Østergaard. Han er chef for Arbejdsskadestyrelsens Fastholdelsescenter, der arbejder med at styrke hjælpen til danskere, der bliver ramt af en arbejdsskade. Og det nytter, viser en ny SFI-rapport.

AF TRINE JØRGENSEN

Nilsson, K. & H. Holt: En vurdering af Arbejdsskadestyrelsens Fastholdelsescenter. Kommuner, fagforeningers, arbejdsgiveres og forsikrings-selskabers erfaringer med Fastholdelsescenteret. SFI 12:17. ISBN: 978-87-7119-106-6. Kr. 90,-

Når en dansker kommer alvorligt til skade i forbindelse med sit arbejde, går flere systemer sideløbende i gang: Arbejdspladsen, fagforeningen, forsikringsselskabet og kommunen engagerer sig alle i sagen – og selvom alle er enige om, at det bedste for både menneske og samfund er at blive så rask som mulig og komme tilbage i arbejde, er det ikke altid sådan, det ender. En arbejdsskadesag handler nemlig både om helbred, psykologi, jura og økonomi, og der er stærke og undertiden modsatrettede interesser på spil blandt de mange instanser omkring borgeren.

Det er her, Arbejdsskadestyrelsens Fastholdelsescenter kommer ind i billedet. Centret blev oprettet i 2008 for satspuljemidler og har netop til formål at stille sig i midten af de mange aktører og

få systemerne til at spille bedre sammen – med det formål at få så mange arbejdsskaderamte som muligt tilbage i arbejde.

Og det hjælper. I hvert fald vurderer både arbejdsgivere, fagforeninger, forsikringsselskaber og kommuner, at

centret overvejende gør en positiv forskel. Det viser en ny SFI-rapport, bygget på 20 interviews med folk, der repræsenterer en af de fire aktører og som alle har været involveret i konkrete sager med Fastholdelsescentret.

RUNDBORDSSAMTALER

Centret fokuserer på de komplicerede arbejdsskadesager, hvor der er risiko for, at borgeren ikke kan vende tilbage til den type arbejde, han eller hun havde før. Alle – både kommune, arbejdsgiver, borgeren selv eller andre involverede i sagen – kan henvende sig til centret og bede om hjælp.

Sidste år tog centret imod ca. 1000 nye sager. Dertil kommer 1000 ældre sager, der endnu ikke er afsluttet. En sag kan køre i op til 4-5 år, og centret følger den hele vejen, fortæller Steen Østergaard, som er chef for centret:

"Nogle sager knytter vi en fast medarbejder til, som er med i hele forløbet og fx rejser ud til kommunen og tager en rundbordssamtale med borgeren og alle parterne i sagen, for at se hvor knasterne er, og hvordan vi skal komme videre. Andre sager følger vi på afstand og sørger for at følge op på kontakten mellem parterne. Det vigtige er, at borgeren har overblik over handlemulighederne, og at alle aktører ved, hvor hinanden står, og hvad de hver især skal bidrage med," forklarer Steen Østergaard.

Særligt muligheden for rundbordssamtaler er blevet godt modtaget, viser rapporten. Flere interviewede fremhæver også det positive i, at centeret har mulighed for at træffe midlertidige afgørelser om erstatning, der kan sikre, at borgeren ikke havner i et økonomisk tomrum på grund af arbejdsskaden.

"Vores erfaring er, at selvom der er forskellige interesser i spil, kan alle mødes om det fokus, der handler om at få borgeren tilbage i arbejde. En arbejdsskadesag ender alt for ofte med et fleksjob eller en førtidspension, og det er ikke er optimalt udfald for nogen parter, hverken personligt eller økonomisk. Det er der, vi prøver at gå ind og hjælpe," fortæller Steen Østergaard.

RIS OG ROS

Det er Arbejdsskadestyrelsen selv, der har bestilt rapporten, og for Steen Østergaard er den selvfølgelig positiv læsning.

"Den bekræfter jo vores fornemmelse af, at vi har fat i noget, der virker. Og så giver den et godt overblik over alle aktørernes holdninger, både det positive og negative," siger han.

For der er også tidsler i de roser, aktørerne afleverer til centret. Alle har ønsker og forslag til, hvordan netop deres samarbejde med centret kunne forbedres, og de input vil centret nu arbejde videre med.

Derudover fremhæver mange af de interviewede, at der stadig opstår regelsammenstød i arbejdet med en arbejdsskadesag – særligt mellem sygedagpengeloven og arbejdsskadeloven, der kan komme i konflikt og trække i forskellige retninger. Det kan centret ikke forhindre, og det kan skabe store problemer for den borger, der er blevet ramt af en skade. Det aspekt handler om lovgivning og politik, mener Steen Østergaard, som der skal arbejdes videre med i de relevante ministerier og blandt dem, der arbejder med lovgivningen på området.

"Ingen gør det jo af ond vilje"

Mænd får gennemgående mere i løn end kvinder på de kommunale arbejdspladser – også selvom de rammer, man forhandler ud fra, som udgangspunkt er helt kønsneutrale. Seniorforsker Helle Holt har i rapporten *Lokal løn på kommunale arbejdspladser – forskelle i kvinders og mænds løn* interviewet 35 ledere, medarbejdere og forhandlere på begge sider af bordet om, hvordan det kan være. Her fortæller hun om resultatet.

AF TRINE JØRGENSEN

Holt, H: *Lokal løn på kommunale arbejdspladser. Forskelle i kvinders og mænds løn. SFI 12:18. e-ISBN: 978-87-7119-108-0. Netpublikation*

Helle Holt, hvorfor opstår disse lønforskelle mellem mænd og kvinder på de kommunale arbejdspladser?

"Ja, det kan undre en, for de rammer, man forhandler ud fra – fx forhåndsftaler – nævner selvfølgelig intet om køn. De udstikker bare linjerne for, hvornår en medarbejder kan få et funktions- eller kvalifikationstillæg oven i lønnen. Sagen er bare, at de funktioner, der giver tillæg, ofte er dem, som typisk varetages af mænd – fx it-vejleder, superbruger, projektleder, tillidsrepræsentant eller faglig koordinator.

Derudover kunne flere af interviewpersonerne nævne eksempler på, at mænd fik kvalifikationstillæg så at sige for at være mænd. Langt hovedparten af de her arbejdspladser er jo kvindedominerede, og derfor betragtes det som en attraktion at få mænd ind, og ledelsen er villig til at give noget i posen for at holde på dem. Og så bliver det jo pludselig en kvalifikation i sig selv at være mand, uden man egentlig diskuterer konkret, hvad lige præcis den her mand kan bidrage med, som kvinderne ikke kan.

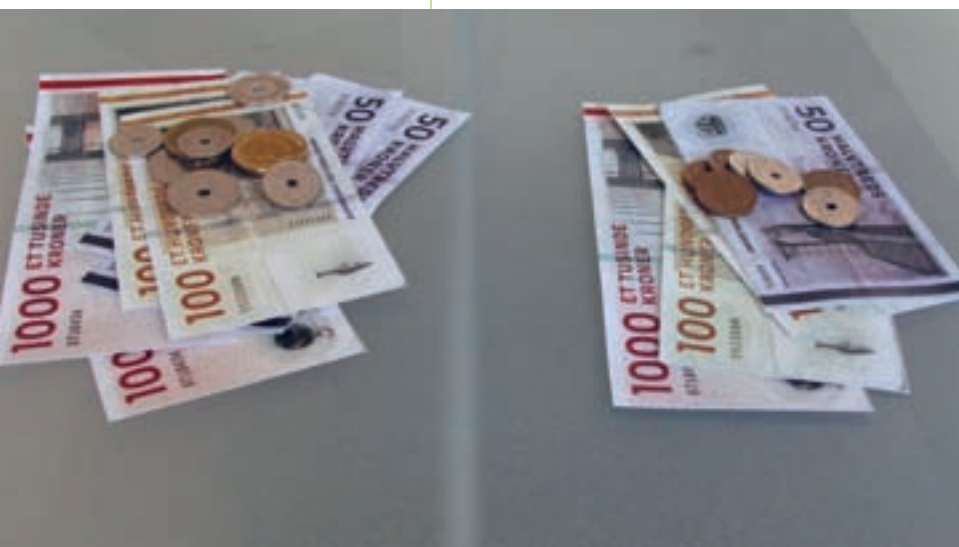
Når man lægger alle de her forhold sammen, giver det altså en forskel i mænds og kvinders løn på arbejdspladsen."

Du skriver i rapporten, at der ikke er så meget opmærksomhed omkring løn på arbejdspladserne. Hvilke konsekvenser har det for de forhold, du peger på?

"Det har en stor betydning, at det her med løn er hemmeligt på mange af arbejdspladserne. Hvis man ikke er åben omkring lønnen, så får man jo heller aldrig diskussionen om, hvem der får tillæggene og hvorfor. Det betyder også, at folk bliver oprigtigt forbavsede, når jeg fortæller dem, at der er lønforskelle mellem mænd og kvinder i deres fag, for det er slet ikke i fokus og typisk heller ikke noget, folk ønsker – ingen gør jo det her af ond vilje. Men noget tyder jo på, at det kunne være nyttigt at diskutere, hvilke kriterier man egentlig lægger til grund for at give tillæggene."

Hvad kan man bruge den her rapport til?

"Den er først og fremmest et oplæg til diskussion. Og forhåbentlig vil det give stof til eftertanke, at noget, der på overfladen ser kønsneutralt ud – og jo også er det, eftersom det jo står enhver frit for at tage de funktioner, der giver tillæg – alligevel giver nogle helt systematiske kønsforskelle i lønnen. Rapporten viser også, at man gør meget lidt brug af de redskaber, der faktisk er på området, fx kønsopdelte lønstatistikker, hvor alle kommunale arbejdspladser har mulighed for at gå ind og se, hvordan det står til med ligelønnen på deres område. Sådant et værktøj kan også bruges som afsæt for en diskussion om lønkriterierne."

Nyt job og arbejdsområde til efterlønnere og pensionister

Nogle efterlønsmodtagere og folkepensionister, der vælger at genindtræde på arbejdsmarkedet, skifter til et andet job og/eller arbejdsområde, end det, de havde, før de gik på efterløn eller blev pensioneret.

AF CARSTEN WULFF

Larsen, M., H.B. Bach & A. Liversage: Pensionisters og efterlønsmodtageres arbejdskraftpotentiale. Fokus på genindtræden. SFI 12:15. ISBN: 978-87-7119-102-8. Kr. 180,-

Larsen, M. & L.S. Ellerbæk: Evaluering af Jobplanen. Nuværende og kommende pensionisters kendskab til og betydning af reglerne for at arbejde. SFI 12:14. ISBN: 978-87-7119-100-4. Kr. 120,-

At være folkepensionist, førtidspensionist (på den gamle ordning) eller efterlønsmodtager er ikke ensbetydende med at være ude af arbejdsmarkedet. Omkring hver tiende i denne gruppe, svarende til knap 94.000 personer, har et job. Men flere af de beskæftigede i denne gruppe har været væk fra arbejdsmarkedet, inden de vendte tilbage. Og det nye job er ikke sjældent på en ny arbejdsplads.

Faktisk har 17 pct. af de beskæftigede folkepensionister og 30 pct. af de beskæftigede efterlønsmodtagere været væk fra arbejdsmarkedet i mindst 3 måneder, før de igen fik et job. Og af dem starter 4 ud af 10 på en ny arbejdsplads. Sammenlignet med andre beskæftigede folkepensionister og efterlønsmodtagere får de genindtrådte typisk en løsere tilknytning til arbejdspladsen og et job, som i nogle tilfælde er mindre fysisk krævende eller mindre ansvarsfuldt, end hvad de tidligere har varetaget.

Det viser en ny SFI-rapport, der undersøger arbejdskraftpotentialet blandt pensionister og efterlønsmodtagere. Rapporten fokuserer særligt på folkepensionisters og efterlønsmodtageres genindtræden på arbejdsmarkedet.

Seniorforsker Mona Larsen, som har ledet undersøgelsen siger om de genindtrådes sporskifte:

"Skiftet handler om at påtage sig et mindre krævende job, fx fysisk eller med færre krav om at følge med udviklingen på ens fagområde, at arbejde færre timer eller at gå fra at være leder til at blive underordnet."

De genindtrådte finder typisk den nye arbejdsplads via venners eller families netværk eller bliver kontaktet af virksomheden. Men hver femte finder selv jobbet gennem et stillingsopslag eller ved egen uopfordrede henvendelse.

ARBEJDER ISÆR AF LYST, MEN OGSÅ AF ØKONOMISKE ÅRSAGER

Stort set alle, der arbejder efter overgang til efterløn eller folkepension, gør det, fordi de har lyst til det. Der er dog knap 30 pct. af folkepensionisterne og efterlønsmodtagerne, der også arbejder, fordi de finder det nødvendigt rent økonomisk.

Folkepensionisterne og efterlønnerne forklarer bl.a. deres genindtræden med, at de trives godt med at gå på arbejde, og at de har brug for at lave noget andet end bare at være derhjemme. De fleste har ikke planlagt, at de ville vende tilbage til arbejdsmarkedet, men har bl.a. gjort det, fordi de savner arbejdslivets tidsstruktur og sociale fællesskab, eller fordi deres livssituation har ændret sig, og de dermed har fået mulighed og/eller behov for igen at arbejde.

JOBPLANEN HAR BEGRÆNSET VIRKNING

Der er ikke meget, der tyder på, at Jobplanen af 2008 har medvirket til, at flere folkepensionister arbejder. En anden ny SFI-rapport viser, at Jobplanens indførelse af et bundfradrag på 30.000 kr. for indkomst for personligt arbejde kun er kendt af få folkepensionister, og at det ikke tillægges væsentlig betydning.

Færre ældre har behov for hjemmehjælp

Flere ældre føler i dag, at de har et godt helbred og bedre er i stand til at klare sig selv, end tidligere årgange af ældre har følt det. Det viser en rapport fra SFI, som sammenligner de danske ældre i 1997 med ældre i 2007.

AF JESPER MUNK JAKOBSEN

Lauritzen, H.H., R.N. Brünner, P. Thomsen & M. Wüst: *Ældres ressourcer og behov. Status og udvikling på baggrund af Ældredatabasen. SFI 12:26. ISBN: 978-87-7119-123-3. Kr. 180,-*

Flere ældre er i dag er bedre i stand til selv at lave deres egen aftensmad, gøre rent i hjemmet eller tage et bad på egen hånd. De ældre har i dag i højere grad, end ældre tidligere havde det, mere overskud og har nemmere ved at tage hånd om hjemmet og sig selv, viser en ny SFI rapport.

De ældre i dag synes at have et bedre helbred end tidligere årgange af ældre, og det betyder, at flere ældre slipper for at have hjemmeplejens bil holdende i indkørslen for at få hjælp til at lave mad eller gjort rent. Det kan de ældre af i dag nemlig i højere grad selv, end ældre kunne for ti år siden.

Rapporten bygger på Ældredatabasen, som indeholder oplysninger om levevilkår for personer i alderen 52-87 år. Oplysningerne er indsamlet hvert femte år i henholdsvis 1997, 2002 og 2007.

FLERE ÆLDRE KLARER SIG SELV

Heidi Hesselberg Lauritzen er en af forskerne bag rapporten og fortæller, at behovet for hjemmehjælp afhænger af den ældres evne til at klare sig selv.

"Hvis man som ældre har et dårligt funktionsniveau, er der større sandsynlighed for, at man har eller udvikler et behov for hjemmehjælp. Flere ældre har et godt funktionsniveau i 2007, og vi kan samtidig se, at behovet for hjemmehjælp hos de ældre er faldende," siger Heidi Hesselberg Lauritzen.

Når man vurderer den ældres funktionsniveau, ser man på, om den ældre er i stand til at klare en række dagligdags aktiviteter som at klippe tånegle, tage tøj af og på eller kan gå på trapper.

ÆLDRE MERE AKTIVE

Selvom rapporten ikke har afdækket årsagerne til de ældres bedre helbred, er der alligevel udviklinger i samfundet, som kan pege i en bestemt retning.

Rapporten viser, at flere ældre i dag bruger mere af deres fritid på at få rørt kroppen igennem fritidsaktiviteter.

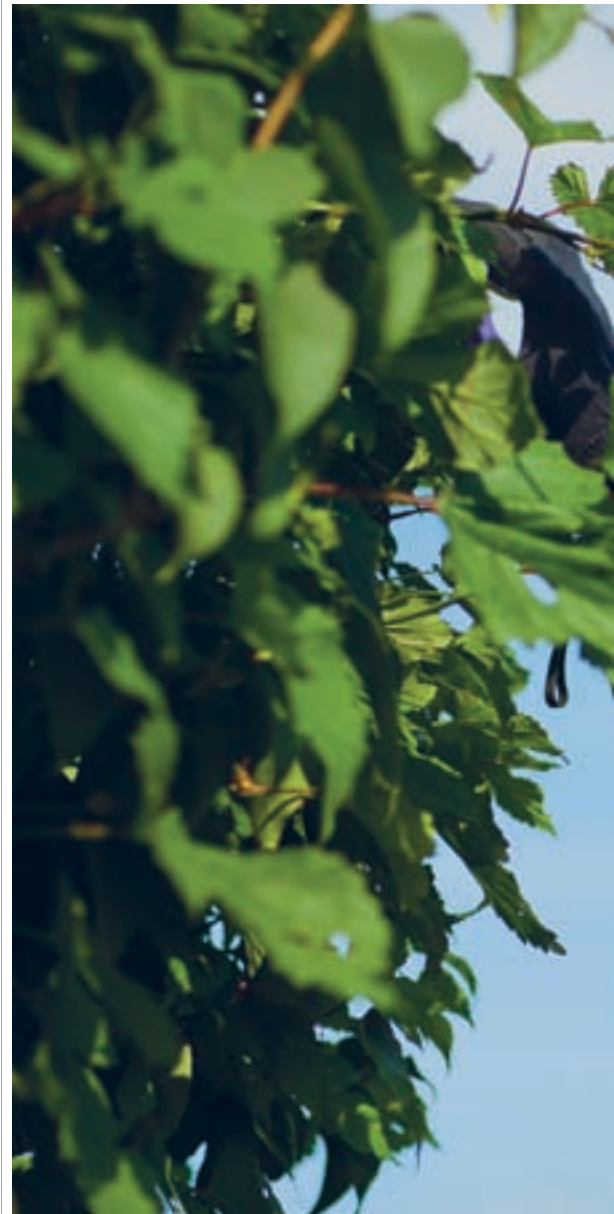
"Det er efterhånden en samfundstendens, at folk er mere sundhedsbevidste i forhold til deres helbred, og det kunne tyde på, at de ældre i den seneste interviewrunde er mere bevidste om at holde sig sunde og aktive," siger Heidi Hesselberg Lauritzen.

HJEM KÆRE HJEM

Ud over et bedre helbred og en stigende aktivitet samt mindre behov for hjemmehjælp hos de ældre belyser rapporten også de danske ældres ressourcer og behov ud fra boligforhold og det sociale netværk.

Det fremgår fx, at de ældre i dag har nemmere ved at få nye venner, de er kommet mere med på internetbølgen og benytter sig i stigende grad af e-mails til at holde tæt kontakt med deres børn.

Færre ældre end tidligere kommer på plejehjem og bliver i stedet boende i eget hjem længere ind i alderdommen, som til dels skyldes de ældres generelt set forbedrede helbredssituation.

Mulighed for unik indsigt i de ældres levevilkår

I fremtiden får vi flere og flere ældre som naboer til vores parcelhus i forstaden, og gennemsnitsalderen vil stige på medbeboerne i lejlighedsopgangen i den indre by. Der bliver flere ældre, og derfor kan det være interessant at forstå, i hvilken retning pilen peger for vores ældres ve og vel og evne til at klare sig selv. Det er der mulighed for med hjælp fra Ældredatabasen.

AF JESPER MUNK JAKOBSEN

Siden 1997 har man spurgt ældre kvinder og mænd, hvordan de har det, efter at have rundet de halvtreds. Og svarene er gemt i Ældredatabasen.

Ældredatabasen giver mulighed for at se på de ældres overordnede levevilkår. Det drejer sig for eksempel om at se på de ældres boligforhold, sociale relationer, helbred og hukommelse eller arbejdsmarkedsforhold som tilbage-trækningsalder og vurdering af arbejdsmiljø samt brugen af offentlige ydelser.

Heidi Hesselberg Lauritzen er videnskabelig assistent hos SFI, og hun forklarer, at med så meget materiale, som Ældredatabasen ligger inde med, åbnes der op for en rig mulighed for alle til at dykke ned i de enkelte detaljer, som kan gøre os klogere på, hvordan ældrebefolkningen i Danmark ser ud og har udviklet sig over tid.

Heidi Hesselberg Lauritzen har senest brugt Ældredatabasen i forbindelse med hendes forskning om de ældres ressourcer og behov, og hun mener, at Ældredatabasen har nogle styrker, som giver en unik indsigt i de danske ældre.

"Det unikke ved en forløbsundersøgelse som Ældredatabasen er, at vi kan følge forskellige generationer af ældre gennem deres alderdom og samtidig se, hvilke forandringer der over tid er sket i ældres ressourcer og behov for et givent alderstrin. Det giver os muligheden for fx at undersøge udviklingen i ældres helbred over tid og dertil se på, hvad denne udvikling skyldes," siger Heidi Hesselberg Lauritzen.

UDFORSKE SAMFUNDSUDVIKLING

Med muligheden for at følge og sammenligne de danske ældre igennem alderdommen, er der basis for at forske i et hav af udviklinger og tendenser omkring de ældres velbefindende.

Graver man dybt i Ældredatabasens væld af information, kan man blandt andet tage et kig på de ældres sociale relationer, som bidrager til tryghed, social støtte og socialt samvær, og som gør den ældre bedre i stand til at klare sig selv.

"Ud over ældres helbredssituation og fysiske aktivitetsniveau, kan vi ifølge vores rapport se, at ældres samlivsstatus er et af de forhold, som kan belyse udviklingen af behovet for hjemmehjælp hos de ældre, men vi er ikke gået i dybden med hvorfor, det er sådan," siger Heidi Hesselberg Lauritzen, som tilføjer, at SFI rapporten, som hun er medforfatter til, for eksempel kan være et springbræt for andre til blandt andet at undersøge, hvorfor det forholder sig sådan.

Tænk på socialforskning som strategisk kommunikation

Hvis socialforskningen også i fremtiden skal påvirke samfundsudviklingen, må forskerne i højere grad forholde sig strategisk til omverdenen. Der er læring at hente hos praktikerne, politikerne og journalisterne.

KRONIKKEN

AF TOR JUUL, KOMMUNIKATIONSRÅDGIVER INDEN FOR SOCIAL- OG SUNDHEDSOMRÅDET, GOD KOMMUNIKATION

Socialforskere ønsker at påvirke samfundsudviklingen. Det er en erklæret ambition for forskningscentre som SFI – og det er det med rette. Men jeg er bange for, at socialforskere ikke altid får tænkt til ende, hvad det indebærer, når man i dagens Danmark vil forsøge at påvirke samfundet omkring sig. Det politiske spil og den journalistiske formidling udvikler sig hver dag, og det medfører en fare for, at socialforskningen ikke i fremtiden vil have den centrale position, som den historisk har haft her til lands.

Det skriver jeg ikke for at pege fingre, men – forhåbentligt – for at prikke lidt til forskningstraditionen inden for et område, der i mine øjne er helt uundværligt, hvis vi skal have en bæredygtig udvikling i samfundet.

Skåret helt ind til benet er mit budskab, at socialforskere i endnu højere grad skal tænke strategisk kommunikation ind i deres arbejde. Med 'strategisk kommunikation' mener jeg, at man skal tænke forskning som projekter, hvis mål er at påvirke en målgruppe af modtagere til at ændre adfærd og holdninger. Uanset om projektet er en bestillingsopgave fra kommunen eller et forkromet studium af de komplekse årsager til hjemløshed, så kommer forskningen til verden som et nyt grundlag for, hvordan vi kan forbedre politikken og praksissen inden for et område.

Netop derfor må det ikke være en skam at tænke: "Hvis vi virkelig skal forbedre de hjemløses vilkår, hvordan kan min forskning så bedst muligt skabe en platform for det?"

FORSKNINGENS ROLLE I DET POLITISKE SPIL

Vi kommer ikke udenom, at socialforskningen allerede er – og i de sidste mange årtier har været – viklet tæt sammen med politikudviklingen inden for socialområdet. Om forskeren ønsker det eller ej, vil resultaterne af den seneste forskning blive tolket som en bekræftelse af den nuvæ-

rende politik eller som et oplæg til en ny politik. Historisk har det som regel været en naturlig del af arbejdet.

Lad mig komme med et eksempel.

Steen Bengtsson fra SFI tog i anledning af forskningscentrets 50-års jubilæum et kig på sammenspillet mellem politik og forskning omkring førtidspensionering i Danmark. Som han skrev, har SFI forsket i førtidspensionering gennem mere end tredive år. Og man kan tydeligt se, hvordan SFI's undersøgelser og analyser har spillet en rolle i udviklingen af en mere aktiv politik om revalidering og arbejde frem for passiv forsørgelse. Forskningen havde både udgangspunkt i bestillingsopgaver fra det offentlige, men også i en akademisk interesse for de tydelige variationer i tildelingen af pensioner. Overordnet set var udgangspunktet selvfølgelig, at så få mennesker som muligt skulle have en livstidspensionering.

I mine øjne er det interessant, hvordan socialforskningen kritisk gik de offentlige instanser efter i sømmene for at finde årsagerne til de uforklarlige variationer i tildelingen af pensioner. Ved at tage højde for sociale variable som erhvervsstruktur og ledighed, fik man påvist, at antallet af tilkendelser hang sammen med variationer i måden, hvorpå kommunerne administrerede lovgivningen. Mange år senere er Danmark ifølge OECD blevet det land, der har den mest aktive politik med hensyn til revalidering og arbejdstilbud for mennesker med handicap. Socialforskningen har spillet en stor rolle på vejen hertil.

Det er et godt eksempel på, hvor tæt samspillet mellem forskning og politik ofte er inden for socialområdet. Men hvis det skal fortsætte i fremtiden bør socialforskere i endnu højere grad tænke deres forskning ind i den politiske kontekst, som arbejdet uundgåeligt er en del af. Politiken, udviklingen og samspillet skal ikke kun være noget, som forskeren ser tilbage på, når champagnen er hældt

i glasset, og et stort jubilæum skal fejres. Nej, det skal være et centralt element i udformningen af hvert eneste forskningsprojekt.

Selvfølgelig skal de metodiske og teoretiske overvejelser være udgangspunktet for et akademisk projekt. Men de skal ikke tænkes i et hulrum uden blik for, hvem interessenterne inden for området er, og hvad de vil. Det er også vigtigt at overveje, hvad de mulige resultater af forskningen kan blive – og hvordan de skal formidles, så de får den maksimale opmærksomhed og indflydelse. I den sammenhæng er der en gruppe af mennesker i socialforskerens omverden, som hun er nødt til at tage et særligt hensyn til. Journalisterne.

JOURNALISTERNE, ET MIDDEL TIL MÅLET

Selv i et lille samfund som det danske findes der en urskov af tænketanke, interesseorganisationer og politiske bevægelser, der uden skam tænker deres politiske mål ind i al deres forskning og formidling. Og samtidig er de eksperter i at tænke deres resultater og politikker ind i de massemedier, der er blevet så stor en del af vores fælles referenceramme.

Groft sagt handler det om at tilkæmpe sig taleretten. Der er selvfølgelig en række ulemper og kedelige sideeffekter ved, at vi alle konstant skal leve op til nyhedskriterierne for at få opmærksomhed. Men jeg synes også, at socialforskerne kan lære nogle vigtige lektier, som kan øge kvaliteten af deres formidling. Når man skal i gang med

et nyt forskningsprojekt eller en ny videnskabelig artikel, kan det være virkelig produktivt at fore-

stille sig en journalist. Hvilke 'no bull shit'-spørgsmål vil hun stille til din forskning? Og endnu vigtigere: Hvordan vil du svare på spørgsmålene?

Min pointe er ikke, at SFI's forskere skal til at skrive deres artikler ud fra nyhedstrekanten, men blot at de med fordel kan overveje konsekvenserne af deres forskning lidt mere. Hvem har resultaterne betydning for? Hvem kan være med til at løse de problemer, som forskningen har identificeret? Selvom journalistik og forskning er to vidt forskellige discipliner, er socialforskerens ambition stadig at påvirke omverdenen så meget som muligt med sin forskning.

Skrækeksemplet var for mig, da en sociolog oppe fra sit elfenbenstårn kunne iagttage, at Nomas nordiske køkken indeholder fascistoide tendenser. Hun kom i Deadline 22.30 for at fortælle om sine resultater, men hun kunne ikke svare på det simple spørgsmål: "Og hvad så?" I sådanne tilfælde kan jeg godt forstå, hvis hr. og fru Jensen får en mærkelig smag i munden og tager en diskussion om 'ekspertvædet', når fjernsynet er blevet slukket.

Det er selvfølgelig et udsædvanligt tilfælde, som overdriver min pointe. Men der er en reel fare for, at socialforskningen bliver afkoblet fra den virkelighed, som betyder noget for danskerne, deres journalister og deres politikere.

Hvis vi på den anden side skal se glasset som halvt fuldt, er det også en mulighed. Tænkte socialforskerne i endnu højere grad den journalistiske formidling ind i deres arbejde – ikke som et mål i sig selv, men som en betingelse

for at nå målet – så kunne formidlingen af forskningsresultaterne lægge et endnu større pres på politikerne.

PRAKTIKERENS 'REALITY CHECK'

Al den snak om kommunikation, strategi og politik kan hurtigt komme langt væk fra de sociale problemer, som bør være udgangspunktet. Derfor vil jeg gerne understrege, at forskning og kommunikation også i fremtiden skal være tæt forbundet med den praktiske virkelighed. Praktikerne, de mange fagfolk, har altid haft en vigtig rolle, som dem med fingeren på pulsen, der kan fortælle, hvor skoene trykker i hverdagen. Det er ude i deres verden, at langt størstedelen af både problemerne og løsningerne findes. I mine øjne er det derfor vigtigere end nogensinde før, at der fortsat er en stærkere og stærkere forbindelse mellem praktikerne 'i felten' og socialforskerne bag skrivebordene. Både forskning og kommunikation skal få sin berettigelse fra en tydelig forbindelse til virkelighedens udfordringer.

Det er ikke mærkeligt, at det kan være svært for den enkelte forsker at navigere i Bermuda-trekanten af politikere, journalister og praktikere. Men netop derfor er det vigtigt at tage et skridt tilbage i ny og næ. Det handler om, at socialforskningen for alvor tager sin rolle i samfundet på sig og tænker mere proaktivt i løsningen af samfundsproblemerne og dialogen derom, så forskningen ikke bare be- eller afkræfter teorier, men – som en ekstra ambition – tænker projektet og de mulige resultater ind i den omverden, der skal modtage resultaterne.

Min opfordring er, at man i socialforskningskredse fremover ikke skal være berøringsangste i forhold til de tydelige politiske og kommunikative elementer i socialforskningen. Ambitionen er at påvirke samfundsudviklingen – og har man sagt A, må man også sige B. Det vil ikke gøre forskningen mindre legitim eller mindre relevant. Tværtimod tror jeg, at vi kunne få et forskningsområde, som i endnu højere grad havde relevans for den omverden, som man alle dage har forsøgt at påvirke.

"MAN SKAL TÆNKE FORSKNING SOM PROJEKTER, HVIS MÅL ER AT PÅVIRKE EN MÅLGRUPPE AF MODTAGERE TIL AT ÆNDRE ADFÆRD OG HOLDNINGER."

En kone i hvert land

Migration skaber nye former for flerkoneri blandt europæiske muslimer, der lever udspændt mellem oprindelseslandet og indvandringslandet.

AF TRINE JØRGENSEN

Catharine Charsley og Anika Liversage: "Transforming polygamy: migration, transnationalism and multiple marriages among Muslim minorities". Tidsskriftet Global Networks, web-publiceret den 3. juli 2012.

Artiklen er også bragt i Weekendavisens tillæg IDEER, uge 30/2012.

Ahmet kom til Danmark som tyrkisk gæstearbejder i starten af 1970'erne. Efter nogle år fik han sin kone Duygu til landet. Parret ville gerne have børn, men det viste sig hurtigt, at Duygu ikke kunne blive gravid. Derfor valgte Ahmet efter noget tid – med Duygus godkendelse – at tage en kone nummer to, Gül, som boede i Ahmets hjemby i Tyrkiet. Selv blev han boende i Danmark med Duygu og besøgte kun Gül i ferierne, da hun ikke kunne få opholdstilladelse i Danmark. Gennem årene fødte Gül tre sønner, og da de nåede skolealderen, bragte Ahmet dem til Danmark, hvor de kunne bo med ham og Duygu og få en god uddannelse.

Ahmet er et eksempel på de nye former for polygami, som opstår blandt muslimske migranter i Europa, der manøvrerer mellem flere landes lovgivning og normer. I artiklen "Transforming polygamy: migration, transnationalism and multiple marriages among Muslim minorities" fortæller seniorforsker på SFI Anika Liversage sammen med den britiske sociolog Katharine Charsley om polygami som et moderne migrationsfænomen.

Artiklen bygger på interviews med tyrkere i Danmark og pakistanere i Storbritannien, og forskerne understreger, at polygami ikke er noget udbredt fænomen blandt dem, de har mødt. Det interessante er, hvordan en gammel praksis dukker op i nye former i den globale virkelighed, som migranterne lever i.

"Det, der sker, er jo, at forskellige landes praksisser pludselig kan sameksistere på nye måder via mennesker, der skal forholde sig til flere lande og systemer på en gang," fortæller Anika Liversage. "Det kan for eksempel være to landes lovgivninger eller retspraksis i et land og religiøs praksis i et andet eller mellem regler for ægteskab og regler for opholdstilladelse – forskellige systemer, der både kan spille sammen og komme ud af trit med hinanden."

For Ahmet skaber dobbeltheden nye muligheder. Flerkoneri er både forbudt i Danmark og Tyrkiet, om end det især i det østlige Tyrkiet ikke er ualmindeligt. Men fordi han gifter sig muslimsk med Gül – i en såkaldt nikah, et islamisk ægteskab, der ikke har retsvirkning i Tyrkiet, men kan være socialt accepteret som et gyldigt ægteskab – kommer han ikke i konflikt med national lovgivning. Og selv hvis Ahmet havde ladet begge ægteskaber registrere i de respektive lande, er det usandsynligt, at det ville blive opdaget, da det kræver en samkørsel af registre, der ikke finder sted mellem Danmark og Tyrkiet i dag.

De juridiske huller mellem landene kan også ende som personlige blindgyder. Det gælder for eksempel Lale, der som 18-årig kom til Danmark fra Tyrkiet for at gifte sig. Men ægteskabet fungerede ikke, og Lales mand valgte efter et år at sende Lale tilbage til hendes forældre i Tyrkiet. I Danmark blev han skilt, men denne skilsmisse gjaldt ikke i Tyrkiet, hvor Lale altså stadig var gift, selvom ægteskabet i praksis var slut. Lale ville have kompensation fra sin mand, før hun gik med til skilsmisse efter tyrkisk ret, men det krævede mandens deltagelse, og da han hverken svarede på breve eller efterlod en ny adresse, da han flyttede, har Lale efter 10 år stadig ikke opnået hverken kompensation eller skilsmisse i Tyrkiet. Hendes mand bor i Danmark, og da han efter dansk ret er skilt, har han her kunnet gifte sig igen.

"Sådan et fænomen betegner vi som 'teknisk polygami'," fortæller Anika Liversage. "Her handler det ikke om et ønske om at være polygam i praksis, men den 'tekniske polygami' opstår som et resultat af den manglende kobling imellem de to landes lovgivninger."

I andre tilfælde kan polygami udspringe af konflikter i ægteskabet – og i nogle tilfælde ende med at være en overgang fra et ægteskab til det næste. Iqbal, en paki-

en situation, hvor de reelt er mest gift med hende, de selv har valgt – samtidig med at de altså har en officiel kone, der er flyttet til landet og bor sammen med deres familie. Det kan være skjult eller åbent og kan naturligvis føre til store konflikter i familien.”

I andre tilfælde dækker polygami over det, man i andre sammenhænge blot ville kalde utroskab.

”I nogle tilfælde kan man jo bruge det aktivt, at der er flere lande involveret – for eksempel ved at have to koner, der ikke kender til hinandens eksistens. I den henseende hænger polygami også sammen med de stærke normer i islam mod sex uden for ægteskabet og kan reelt dække over det, vi andre ville kalde en elskerinde. Det foregår hyppigt i det skjulte og kan, hvis den første kone opdager det, blive betragtet som utroskab – og så kan nogle kvinder finde på at forlade en sådan mand. Så det er bestemt ikke alle former for polygami, som er socialt accepterede,” understreger Anika Liversage.

Og så er der Ahmet, der, som vi hørte om tidligere, vælger løsningen på grund af barnløshed. Dermed har han bundet sig til nogle sociale forpligtelser, der rækker langt ind i næste generation. Ahmets sønner er nu voksne, og en af dem har giftet sig med en pige fra Tyrkiet. Men fremfor at lade hende flytte til Danmark efter brylluppet, bad familien hende om at flytte ind hos Gül i Tyrkiet, der nu var blevet gammel og syg. Der boede svigerdatteren i en årrække, hvor hun kun så sin mand i ferierne, når han kom på besøg fra Danmark. På den måde opfyldte Ahmet gennem svigerdatteren sin pligt over for den kone, der havde født ham tre børn. ”Ahmets historie er usædvanlig, men ikke enestående,” pointerer Anika Liversage. ”Og logikken i familiens løsning er jo fuldt ud forståelig ud fra lokale normer og behovet for, at familien sørger for sine medlemmer, fordi staten ikke gør det. Samtidig er løsningen også meget moderne i den forstand, at den udspringer af den transnationale hverdag, familien lever i.”

stansk mand bosat i England, fortæller, at han tog en kone nummer to for at vise den første kone, at han var utilfreds med hende, fordi han ikke mente, at hun opfyldte sine pligter i hjemmet. I hans øjne ville sådan et træk enten forbedre det første ægteskab eller afslutte det en gang for alle. Det sidste skete, for da Iqbal vendte hjem til England en måned efter sit andet bryllup i Pakistan, smed den første kone ham ud, og de ligger nu i skilsmisse – en proces, Iqbal mener, hans første kone forhaler. Så længe Iqbal ikke er formelt skilt fra sin første hustru, kan han nemlig ikke få sin anden kone til England.

Eksemplerne med Lale og Iqbal viser også, hvordan geografi og køn kan spille sammen på komplekse måder, påpeger forskerne. Iqbals kone har magt til at forhindre ham i at leve

”HAN TOG EN KONE NUMMER TO FOR AT VISE DEN FØRSTE KONE, AT HAN VAR UTILFREDS MED HENDE, FORDI HAN IKKE MENTE, AT HUN OPFYLDTE SINE PLIGTER I HJEMMET.”

sammen med sin anden kone i England, mens Lales afvisning af en skilsmisse uden

kompensation ikke har forhindret hendes mand i at gifte sig igen i Danmark.

Det er primært mænd, der træffer valget om at tage flere koner, men som tilfældet med Ahmet viste, gør de det ofte af komplekse grunde. For nogle kan det være en måde at tilgodese både egne ønsker og familiens krav, fortæller Anika Liversage.

”Vi er stødt på flere tilfælde af unge muslimske mænd, der er opvokset i Europa og ønsker at gifte sig med en herboende pige, men hvor familien presser på for at få dem gift med for eksempel en kusine fra oprindelseslandet. Og her vælger nogle så at gifte sig formelt med kusinen, det vil sige med retslig gyldighed, men samtidig gifte sig muslimsk med den pige, de selv har valgt. De ender så i

Diskrimination skal angribes fra flere fronter

Diskrimination på baggrund af etnisk oprindelse er en svær størrelse. Det er vanskeligt at måle, hvornår det finder sted, og selvom meget tyder på at diskrimination er udbredt, er det kun ganske få der anmelder sager om diskrimination til myndighederne. I Københavns Kommune bruger man bl.a. teater for at skabe opmærksomhed om emnet.

AF TRINE JØRGENSEN

Jensen, T.G., K. Weibel, M.K. Tørslev, L.L. Knudsen & S.J. Jacobsen: Måling af diskrimination på baggrund af etnisk oprindelse. SFI 12:22. ISBN: 978-87-7119-115-8. Kr. 120,-

Hvordan måler man diskrimination på baggrund af etnisk oprindelse? Det er det centrale spørgsmål i en ny SFI-rapport, bestilt af Social- og Integrationsministeriet.

Svaret er ikke simpelt. Der kan nemlig være vanskeligt at afgøre, om der egentlig er tale om en ulovlig forskelsbehandling på baggrund af etnicitet, når fx elever, jobansøgere eller diskoteksgæster med anden etnisk baggrund end dansk oplever noget på uddannelsesstedet eller i natlivet, som de opfatter som diskrimination. Det betyder, at det er svært at måle systematisk og i stor målestok, hvor ofte fænomenet forekommer i Danmark – og dermed også svært at iværksætte indsatser mod det.

Derfor tog den tidligere regering i 2010 initiativ til et forskningsprojekt, der skulle bidrage til mere præcise metoder til målinger af diskrimination – og det er resultatet af det arbejde, der nu foreligger i form af SFI-rapporten om at måle etnisk diskrimination på baggrund af etnisk oprindelse.

Rapporten indeholder både forslag til at måle *oplevet* diskrimination, dvs. oplevelser der kan være, men ikke nødvendigvis er udtryk for ulovlig forskelsbehandling, og metoder til at afdække faktisk diskrimination. Det sidste kan fx ske ved at sende to fiktive ansøgninger til et job, hvor den eneste forskel mellem ansøgerne er deres etniske oprindelse, og se hvem der kommer til samtale. Eller det kan være at bede en udenforstående lærer vurdere en klasses eksamensopgaver, uden at oplyse elevernes etniske oprindelse, og herefter sammenligne med skolens egen vurdering.

OPLEVELSEN HAR BETYDNING I SIG SELV

I Københavns Kommune har man i flere år arbejdet målrettet med metoder til at imødegå diskrimination. Som måleredskab bruger man bl.a. et såkaldt Inklusionsbarometer, hvor et af de otte mål lyder, at færre københavnere skal opleve diskrimination. Og for kontorchef i kommunens Kontor for Inklusion og Mangfoldighed, Pernille Kjeldgård, er den oplevede diskrimination også vigtig.

"Det, man skal huske, er, at selve *oplevelsen* af at blive diskrimineret har stor betydning for, hvordan man ser sig selv i forhold til fællesskabet. Vores årlige målinger viser, at de københavnere, der oplever en høj grad af diskrimination, også oplever en lav grad af inklusion – det vil for eksempel sige tillid til samfundsinstitutionerne og fællesskaberne i byen. Og den oplevelse tager vi alvorligt, uanset om der nu også er tale om diskrimination i juridisk forstand eller ej," fortæller Pernille Kjeldgård.

"Det, man skal huske, er, at selve *oplevelsen* af at blive diskrimineret har stor betydning for, hvordan man ser sig selv i forhold til fællesskabet. Vores årlige målinger viser, at de københavnere, der oplever en høj grad af diskrimination, også oplever en lav grad af inklusion – det vil for eksempel sige tillid til samfundsinstitutionerne og fællesskaberne i byen. Og den oplevelse tager vi alvorligt, uanset om der nu også er tale om diskrimination i juridisk forstand eller ej," fortæller Pernille Kjeldgård.

STORE MØRKETAL

I det hele taget tyder meget på, at der er store mørketal på diskriminationsområdet. I spørgeskemaundersøgelser angiver mange, at de føler sig diskrimineret, men kun ganske få vælger at anmelde diskriminations-sager til myndighederne.

Det mønster går også igen i København. I Inklusionsbarometret angiver over hver femte københavnere med etnisk minoritetsbaggrund, at de bliver diskrimineret – og af dem mener langt de fleste (72 %), at det er på grund af deres etniske baggrund.

Det tal står i skarp kontrast til, hvor mange der rent faktisk henvender sig til kommunen med klager om diskrimination – det være sig med baggrund i etnisk oprindelse, køn eller seksualitet. I hele 2011 ringede telefonen kun 17 gange ved diskriminationshotlinen hos kommunens borgerrådgiver, hvor alle har mulighed for at henvende sig og få rådgivning om klagemulighederne, hvis de føler sig forskelsbehandlet.

Pernille Kjeldgård har et bud på, hvorfor det er sådan: "Der er generelt en lavere tillid til de offentlige institutioner blandt de etniske minoriteter, og det kan være en grund til, at få anmelder sager. Samtidig har der været få sager, og derfor for lidt viden om, at det faktisk nytter at anmelde diskrimination. Og så kræver det meget af den enkelte at køre en sag. Det er ofte en langstrakt og tung proces og kræver derfor mange personlige ressourcer - og hvis det fx handler om ens arbejdsplads eller andre steder med relationer tæt på en, kan der være meget på spil."

NED PÅ JORDEN OG UD I BYEN

Ikke desto mindre er det afgørende, at der er lettilgængelige kanaler til at henvende sig, hvis man ønsker at starte en diskriminations sag, og at alle ved, at kanalerne findes, pointerer Pernille Kjeldgård.

"Vores erfaring er, at de grundlæggende strukturer omkring det her - at vi har en hjemmeside, hvor man kan henvende sig, at vi har en ligestillingspolitik, at vi har en borgerrådgiver, man kan ringe til, og så videre - er meget vigtige som instanser for retssikkerheden og til at sikre, at vi faktisk opfanger de henvendelser, der kommer. Erfaringen er bare, at de ikke kan stå alene, for der skal noget mere til, før de kanaler bliver brugt."

Derfor arbejder kommunen også med konkrete, lokale initiativer, der kan bringe oplysning og bevidsthed om diskrimination ned på jorden - og ud i byen. For tiden er det fx et projekt på Nørrebro, hvor kommunen uddanner lokale diskriminationsrådgivere, som via netværk og mund-til-mund-metoden kan bringe historierne frem i lyset. Et andet

projekt er på 15 ungdomsuddannelser i København, hvor teatergruppen C:ntact tager på besøg og via rollespil skaber debat blandt eleverne om diskrimination i nattelivet.

"Rent juridisk er diskrimination en svær størrelse at arbejde med, og i formidlingen nytter det ikke noget, at det er os fra kommune og organisationer, der står og fortæller. Der bruger vi andre faggrupper - musikere, rappere, skuespillere osv. Det er vores erfaring, at indsatsen skal have ansigter og relationer på, for at det flytter sig," slutter Pernille Kjeldgård.

"I FORMIDLINGEN NYTTER DET IKKE NOGET, AT DET ER OS FRA KOMMUNE OG ORGANISATIONER, DER STÅR OG FORTÆLLER. DER BRUGER VI ANDRE FAGGRUPPER - MUSIKERE, RAPPERE, SKUESPILLERE OSV."

Ny viden om konsekvenser af krig

I september afsluttede SFI et stort forskningsprojekt om, hvordan danske soldater påvirkes af udsendelsen på internationale, militære missioner. Seks rapporter over to år er det blevet til, baseret på et væld af data om de 26.000 danskere, der har været udsendt for Danmark mellem 1992 og 2009. Projektleder og seniorforsker Stéphanie Vincent Lyk-Jensen fortæller om processen og resultatet.

AF TRINE JØRGENSEN

*Vincent Lyk-Jensen, S., J. Heide-
mann, A. Glad & C.D. Weatherall:
Danske hjemvendte soldater - sol-
daternes sundhedsprofil før og efter
udsendelse. SFI 12:24, e-ISBN: 978-
87-7119-119-6*

I har udgivet seks rapporter over en periode på to år om effekten af udsendelser for danske soldater. Hvad er den væsentligste viden, projektet har givet?

"Projektet har jo for første gang i dansk sammenhæng set på hele gruppen af udsendte fra Danmark – i alt godt 26.000 danskere, som har været udsendt på 60 missioner i 35 lande over en periode på 18 år. Det siger sig selv, at man kan dykke ned i så stort et materiale på mange for-

"DER ER STORE FORSKELLE PÅ DE ENKELTE MISSIONER, PERSONELGRUPPER OG GENERATIONER AF SOLDATER I DE 18 ÅR, VI KIGGER PÅ HER – VI HAR JO BÅDE FOLK MED, DER HAR VÆRET UDSENDT TIL EKSJUGOSLAVIEN I STARTEN AF 1990'ERNE OG UNGE MENNESKER, DER NÆSTEN LIGE ER KOMMET HJEM FRA AFGHANISTAN."

skellige måder, men overordnet kan vi se to ting: for det første ligner de udsendte på mange måder resten af befolkningen, og på nogle områder er de bedre fungerende end befolkningen generelt. Fx er de gennemgående psykisk stærke, som en naturlig følge af at de er blevet udvalgt til udsendelse.

For det andet viser projektet, at selv om soldaterne er en fysisk og psykisk stærk gruppe, så er det ikke omkostningsfrit at blive udsendt som soldat. Vi kan fx se, at efter hjemkomsten er der blevet flere psykisk belastede soldater blandt de udsendte, end der var, før de tog af sted. Vi har sammenlignet soldaterne med en kontrolgruppe af jævnaldrende, der er blevet godkendt til værnepligt på Forsvarets Dag, men som ikke har været udsendte – og her viser det sig, at der sker en voldsom udvikling blandt veteranerne i en periode på tre år efter hjemkomsten i forhold til fx psykiatriske diagnoser, køb af medicin mod psykiske sygdomme og behandling for stofmisbrug. Den udvikling ser vi ikke i kontrolgruppen, så vi må formode, at den har med udsendelsen at gøre.

Er der nogle af projektets resultater, der har overrasket dig særligt?

"Jeg ved ikke, om det er overraskende, men jeg synes i hvert fald, projektet har punkteret mange af de myter, der måske findes om soldater, også i Danmark. Vores materiale viser som sagt, at langt de fleste soldater er ganske almindelige, velfungerende borgere - de er populært sagt hverken fattigere, mere socialt belastede eller mere kriminelle end os andre. Tværtimod begår veteraner fx mindre kriminalitet end den kontrolgruppe, vi har sammenlignet dem med, og de har også en bedre økonomi. De er klart, at nogle bliver fysisk eller psykisk ramt af udsendelsen, men langt de fleste lever almindelige liv med familie, bolig og job, i eller udenfor forsvaret."

Hvad har været den største metodiske udfordring for jer, der har arbejdet med projektet?

"Det har været de store mængder data, vi har arbejdet med. Vi har haft adgang til oplysninger om alle 26.000 danske udsendte fra 1992 til 2009 – både oplysninger fra forsvaret og såkaldte registerdata fra Danmarks Statistik og Sundhedsstyrelsen. Det sidste er fx oplysninger om familieforhold, uddannelse, indkomst, kontakter med sundhedsvæsen, sociale myndigheder, domstole osv. Og så har vi telefoninterviewet godt 3000 veteraner og lavet en spørgeskemaundersøgelse blandt yderligere 600 både før og efter udsendelsen, for at få belyst de aspekter, vi ikke kan se af registrene. Endelig har vi lavet en række dyberegående samtaleinterviews med soldater, pårørende

og repræsentanter for forsvaret. Og så har vi som sagt arbejdet med en kontrolgruppe – ca. 100.000 personer, som vi også har trukket data på til sammenligning.

Både metodisk og analytisk har udfordringen helt klart været, hvor kompleks og sammensat den her gruppe er. Der er store forskelle på de enkelte missioner, personelgrupper og generationer af soldater i de 18 år, vi kigger på her – vi har jo både folk med, der har været udsendt til Eksjugoslavien i starten af 1990'erne og unge mennesker, der næsten lige er kommet hjem fra Afghanistan. På den måde er det både en svaghed og en styrke ved projektet, at vi ser på hele gruppen som helhed. Vi har givet et gennemsnitsbillede, men der er meget at arbejde videre med i vores materiale."

Hvilke perspektiver ser du i projektet?

"Rent forskningsmæssigt er projektet jo unikt i dansk sammenhæng – og faktisk også i international sammenhæng, fordi vi netop via det danske cpr-register har adgang til den registerdata, jeg fortalte om før. Det giver os nogle forskningsmæssige muligheder, man ikke har så mange andre steder i verden, fx for at se på soldaternes sundhed, økonomi og konflikter med loven før og efter de tog af sted ved hjælp af de oplysninger, vi finder i registrene. Vi har også haft mulighed for at finde baggrundsoplysninger på de soldater, som har besvaret spørgeskemaer, så vi kan danne os et bedre billede af sammenhængen mellem de oplevelser og holdninger, de fortæller om og fx deres baggrund eller karriereforløb.

Så der er nogle spændende muligheder for at arbejde videre med materialet, fx ved at sammenligne med udenlandske undersøgelser af udsendte eller med tidligere generationer af danske soldater i international tjeneste.

Et af de områder, vi konkret kunne arbejde videre med, er veteranerne fra Eksjugoslavien. Det er en gruppe, som vi kan se er overrepræsenterede blandt de veteraner, der er psykisk belastede – der er simpelthen forholdsmæssigt flest af dem, der er blevet ramt på psyken, efter de er kommet hjem. Det skyldes måske, at det er dem, der har levet længst med erfaringerne fra felten og dem, vi har kunnet følge længst i undersøgelsen. I hvert fald træder de frem i vores analyse som en sårbar gruppe, og det kunne være interessant at undersøge deres vilkår nærmere.

I det resultat ligger jo i øvrigt også perspektivet om, hvordan det vil gå de nyeste generationer af soldater fra Irak og Afghanistan, som jo i højere grad end tidligere har deltaget i reelle krigshandlinger under deres udsendelse. Set i det lys tror jeg det er for tidligt at drage langsigtede konklusioner om effekten af udsendelse, også ud fra vores forskningsprojekt."

De fleste bostøtter arbejder efter egne metoder

Selv om der er mange metoder til at støtte mennesker med sindslidelser eller handicap i deres hverdag, og der er sket meget på dette felt gennem de senere år, så arbejder de fleste bostøtter i kommunerne stadig efter deres egne metoder. De færreste kommuner gør noget alvorligt for at sikre, at evidensbaserede metoder tages i brug.

AF CARSTEN WULFF

Bengtsson, S. & M. Røgeskov: Et liv i egen bolig. Analyse af bostøtte til borgere med sindslidelser. SFI 12:19. ISBN: 978-87-7119-109-7. Kr. 140,-

Får man som borger med sindslidelse eller handicap bevilget en bostøtte til bedre at klare hverdagen, så er der stor sandsynlighed for, at man bliver tilfreds med støtten og oplever, at man får det bedre. Generel tilfredshed hos borgerne med bostøtten er i al fald et af resultaterne i SFI's rapport *Et liv i egen bolig*. Rapporten er udarbejdet for Socialstyrelsen med henblik på at afdække, om kommunerne har de rette værktøjer til at sikre, at sindslidende kan bo i deres egen bolig.

TILFREDSE KOMMUNER STILLER IKKE KRAV

Kommunerne selv, som visiterer en bostøtte efter Servicelovens §85, er også tilfredse med de metoder, som bostøtterne arbejder efter. Men metoderne viser sig at være meget forskellige, og det samme er forestillingen om, hvad man forventer af bostøtteindsatsen.

Seniorforsker Steen Bengtsson, som har ledet undersøgelsen, fortæller, at selv om to ud af tre kommuner finder det væsentligt, at bostøtten arbejder efter evidensbaserede metoder, så kræ-

ver kun omkring hver tiende kommune noget bestemt af leverandøren på dette punkt. Leverandørerne selv oplever også kun i halvdelen af tilfældene, at de får klare retningslinjer fra kommunerne.

"Vi har også spurgt bostøtterne selv om deres valg af arbejdsmetode, og et stort flertal – 9 ud af 10 – svarer, at de anvender de metoder, som de selv finder relevante i det enkelte tilfælde," siger Steen Bengtsson. "I de fleste kommuner er det altså i praksis overladt til frontpersonalet at afgøre, hvordan de vil udfylde rollen som bostøtte."

KOMMUNERNE FORVALTER BOSTØTTEN MEGET FORSKELLIGT

I kommunerne er der også forskel på, om der er faste procedurer for visitation til bostøtte eller ej, og om der er servicedeclarationer for det daglige arbejde. Og så er der forskel på, om man ser bostøtten som primært en omsorgsfunktion eller som en mere udviklende pædagogisk/behandlingsmæssig indsats. Rapporten tegner derfor et billede af bostøtteindsatsen som et område præget af forskellighed og af fravær af systematik.

Hvad der kommer ud af bostøtternes indsats, er heller ikke noget, som kommunerne følger op på. Kun ganske få kommuner måler på indsatsen.

"Når kommunerne forvalter bostøtteordningen så forskelligt, som det er tilfældet, og når frontpersonalet selv vælger deres arbejdsmetoder, samtidig med at der yderst sjældent er en form for måling af indsatsen, så er det svært at få en systematisk viden om indsatserne og svært fremadrettet at udvikle en vidensbaseret indsats," siger Steen Bengtsson.

TILFREDSHED MED BOSTØTTEN, MEN VI VED IKKE PRÆCIS HVORFOR

Selv om der ikke er målbar viden om de enkelte anvendte indsatsmetoder, så må man ikke glemme borgernes tilfredshed med bostøtten. 8 ud af 10 modtagere af bostøtte oplever, at de har fået mere livsmod. Borgerne er især blevet bedre til at håndtere deres medicin og holde kontakt med deres behandlere. De er også blevet bedre til fx at købe ind, betale regninger og tage vare på deres egen trivsel og psykiske problemer. De bliver motiveret til at være mere sammen med familie og venner og måske begynde med nogle fritidsaktiviteter. Og for en mindre gruppe er det også lykkedes at få et job eller begynde på en uddannelse.

"MANGE KOMMUNER SER STADIG BOSTØTTEN SOM EN OMSORGSFUNKTION OG LADER BOSTØTTERNE SELV UDFORME DERES ROLLE."

BOSTØTTE er en ydelse, der gives til mennesker med sindslidelse, handicap eller alvorlige sociale problemer. En bostøtte er en person, der kan støtte borgeren til at klare flere ting i hverdagen. Det kan både være støtte til kontakt med behandlere og myndigheder og sociale kontakter i almindelighed, herunder motivation til uddannelse og job. Det kan være støtte til at købe ind og lave mad, gøre rent og personlig pleje. Der er tale om en støtte til, at *borgeren gør* disse ting, ikke en hjælper, der gør det *for* borgeren. Det kan også være en støtte til borgeren i at håndtere sine psykiske problemer bedre og opstille mål for fremtiden.

FRA OMSORG TIL UDVIKLING

"Med rapportens billede af tilfredshed med bostøtten, men også som en meget forskelligartet indsats, ser det ud til, at lovgivningen som sådan er tilstrækkelig til, at der kan gøres et godt arbejde med bostøtte for mennesker med sindslidelse. Men derudover er der brug for, at støtte kommunerne i at udfylde rammerne for indsatsen, sådan som serviceloven forudsætter det," siger Steen Bengtsson.

Han tænker især på at mindske spændet mellem kommunerne, der stadig ser bostøtten som en omsorgsfunktion, og kommunerne med en mere udviklingsorienteret opfattelse af bostøtteindsatsen.

"For 15-20 år siden anså man psykoser for kroniske sygdomme, og bostøtten var der for at støtte borgeren i hverdagen. Siden er behandlingen udviklet, så de fleste nu kommer sig efter en psykose. Nogle kommuner har taget tankegangen med en udviklingsorienteret bostøtte til sig og sætter nu som mål for bostøtten, at den skal hjælpe til at gøre borgeren mere selvhjulpne og gerne i stand til at klare sig uden bostøtte. Men mange kommuner ser stadig bostøtten som en omsorgsfunktion og lader bostøtterne selv udforme deres rolle," slutter Steen Bengtsson.

Unge voksne der stadig er børn

Forebyggende arbejde med udsatte unge handler også om at lære dem at få styr på almindelige hverdagspligter og dermed også at kunne klare et arbejde. Halvdelen af de udsatte unge er i dag på kontanthjælp.

AF ULLA HAAHR

Lausten, M., H. Hansen, K. S. Vammen & K. Vasegaard: Forebyggende foranstaltninger 18-22 år. Dialoggruppe – Om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 6. SFI 12:25. ISBN: 978-87-7119-121-9. Kr. 160,-

"Det er et problem for de unge at blive 18 år og høre til på voksenområdet... Pludselig tager systemet sig ikke så meget af dem længere." Sådan lyder det fra projektmedarbejder Gry Schmidt, der arbejder med udsatte unge i Det Sociale Jægerkorps i Aalborg Kommune.

Projektet er et af fire kommunale forebyggende foranstaltninger for udsatte 18-22-årige, der beskrives i den sjette delrapport om dialoggruppe og forebyggelse som alternativ til anbringelse. Rapporten viser, at de unge, der deltager i projekterne, har væsentlige problemer, som truer deres udvikling og trivsel. Mange af pigerne er undervægtige, og en stor del af dem har selvskadende adfærd. Blandt drengene er der mange overvægtige, de har et alt for højt forbrug af alkohol og hash, og en fjerdedel af dem er kriminalitetstruede. Både piger og drenge kan betegnes som netværksfattige og mangler gode relationer til familie og venner, der kan være stabile støtter fremover i livet.

BØRN OPPE I HOVEDET

Disse udsatte unge møder en ny udfordring, når de runder deres 18-års fødselsdag: For så er de pr. definition voksne, og så skal de være jobsøgende for at kunne få kontanthjælp. Men langt de fleste er ikke i stand til at passe et arbejde. Som lederen af Det Sociale Jægerkorps Erik Hammar siger:

"De er ikke i stand til at tænke to timer frem. De er ikke i stand til at stå op om morgenen. De kender ikke samfundets normer, og mange af dem har et rigtigt ringe selvværd. Det er jo kun per definition, at de ikke er børn længere. Oppe i hovedet er mange af dem jo ikke mere end 10 år gamle."

Derfor har man i det forebyggende arbejde stort fokus på at hjælpe de unge med at klare de mest basale hverdagspligter. Det kan være ved at vække dem om morgen,

køre dem i skole eller på arbejde, hjælpe dem med at købe ind, informere om hygiejne – og i det hele taget være der for den unge som kontaktperson, der kan rådgive på mange områder.

SÆTTE REALISTISK MÅL

Det er fælles for alle foranstaltninger for udsatte unge voksne i Dialoggruppe-projektet, at formålet er at give den unge redskaber til at kunne klare sig selv. Halvdelen af de unge i foranstaltningerne er på kontanthjælp. Mange af dem har en fremtidsplan, men for to tredjedele af dem, vurderer sagsbehandleren, at de ikke vil være i stand til at fastholde den.

Kontaktpersonerne spiller derfor en vigtig rolle i alle foranstaltninger. De gør meget ud af at sætte de unges egne kompetencer i fokus. De støtter op om at afdække de unges mål og ønsker for livet og i at gøre en indsats for at komme i gang med voksenlivet, hvad enten det gælder bosætning, uddannelse eller beskæftigelse, så fremtidsplanen bliver realistisk.

"Der er høj risiko for at disse unge med så svære sociale problemer hænger fast i kontanthjælpsystemet og ikke bliver i stand til at klare sig selv. Derfor er der i de forskellige projekter så stort fokus på den enkeltes egne ressourcer, og det er fornuftigt, fordi vi ved fra forskningen at mange af disse unge ikke kommer videre ind i uddannelsessystemet eller beskæftigelse. Hvis historien ikke skal gentage sig for deres børn, så skal vi ha' fat i dem, mens de stadig er unge og har håb om en fremtid" siger seniorforsker Mette Lausten, der står bag rapporten.

Dialogprojektet afsluttes næste år med en effektvurdering af de inkluderede forebyggende foranstaltninger, der inddrager alle seks delrapporter.